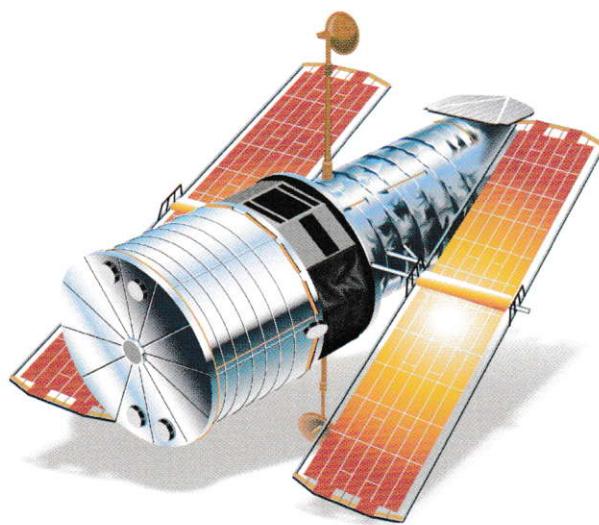

MAREA CARTE DESPRE PROGRESUL OMENIRII

CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE • ECONOMIE • ARHITECTURĂ ȘI VESTIMENTAȚIE •
OBIECTE ȘI UNELTE DIN VIAȚA COTIDIANĂ

CUPRINS

5 DE LA ORIGINILE OMULUI LA PRIMELE CIVILIZAȚII

- 6 Noile primate
- 10 Iată uneltele!
- 14 Arcuri și... undite
- 16 Agricultura
- 18 Viață în oraș
- 22 Civilizația sumeriană: piramide și scriere
- 24 Civilizația egipteană: între artă și știință
- 28 Înmormântarea la nordici
- 30 Civilizația cretană și comerțul
- 34 Babilonienii și codul de legi
- 36 Fenicienii, popor de navigatori
- 38 Înțelepciune și democrație: civilizația greacă
- 42 „Caracterul“ chinez
- 44 Cultura celților, un popor de războinici
- 46 Civilizația etruscă
- 50 Alexandru cel Mare și lumea elenistică
- 52 DE LA ORIGINILE OMULUI LA PRIMELE CIVILIZAȚII (cronologie)

53 ROMA ANTICĂ ȘI POPULAȚIILE GERMANICE

- 54 Roma: *caput mundi*
- 56 Viață la Roma
- 58 Romanii: buni constructori
- 62 Roma spectacolelor
- 64 Roma, sufletul comerțului
- 66 Cucerirea lumii
- 70 Populațiile germanice
- 72 Anglo-saxonii
- 74 Războinici și navigatori
- 76 Constantinopol
- 80 ROMA ANTICĂ ȘI POPULAȚIILE GERMANICE (cronologie)

81 EVUL MEDIU

- 82 Sistemul feudal
- 86 Islamul: o credință în plină expansiune
- 90 Viață monastică
- 94 Normanii
- 98 Tehnici agricole
- 102 Din cunoștințele anticilor
- 106 Renașterea orașelor

110	Secoul catedralelor
112	Lunga călătorie a pelerinului
116	Orașe și târguri
120	Sărbători și jocuri
124	Viață burgheză
128	Veneția și Orientul
132	Curtea din Burgundia
134	Tiparul cu caractere mobile
136	Renașterea culturală
140	Descoperirea lumii
142	EVUL MEDIU (cronologie)

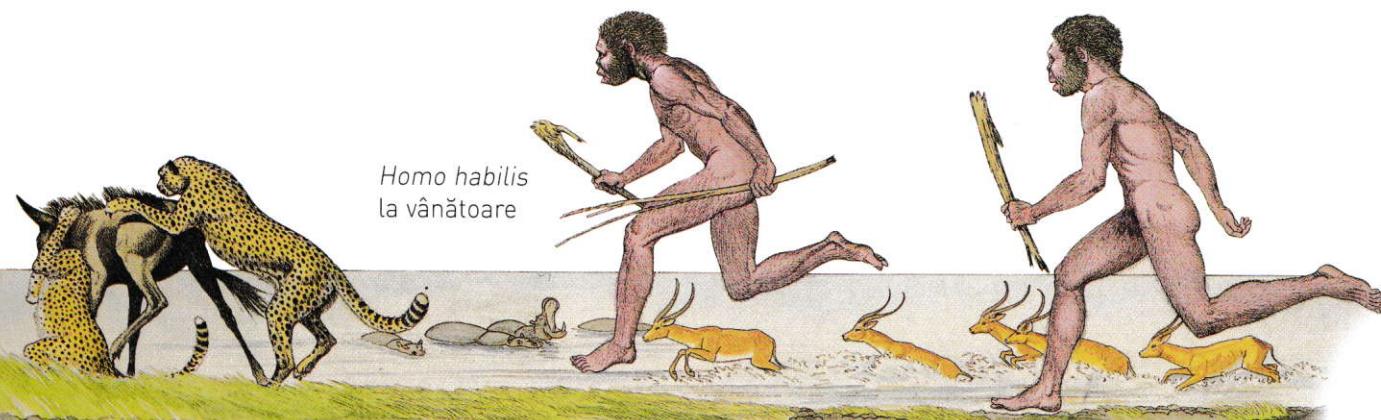
143 EPOCA REVOLUȚIILOR

144	Aurul Spaniei
148	La originile unui imperiu
152	Reforma protestantă
154	Revoluția științifică
158	Moda pariziană
160	Japonia, ultima feudă
162	Ciocnirea civilizațiilor
166	Suverani și putere
170	Amsterdam, magazia Europei
174	Nașterea unei națiuni
178	<i>Grand Tour – Marele Tur</i>
182	Proprietatea agricolă engleză
186	Revoluția Industrială
190	Secolul Rațiunii
194	Imperiul lui Napoleon
196	EPOCA REVOLUȚIILOR (cronologie)

197 LUMEA MODERNĂ

198	Epoca victoriană și colonialismul
202	Primăvara popoarelor
206	Abolirea sclaviei
210	Epoca mecanizării
214	Belle Époque
218	Nebunii Ani Douăzeci
222	Noua Cale
226	Anii reconstrucției
230	Satul global
234	Descoperirea spațiului
236	Medicina și biotecnologie
238	LUMEA MODERNĂ (cronologie)

NOILE PRIMATE

Antropologii susțin că omul modern aparține familiei **hominizilor**, care cuprinde marile maimuțe antropomorfe – cimpanzeii, gorilele, urangutanii și gibbonii. Studiile științifice au demonstrat o afinitate genetică între două maimuțe africane (cimpanzeu și gorilă) și om, stabilind o obârșie comună. De la acest strămoș, care a trăit cu aproximativ 6 milioane de ani în urmă, s-au dezvoltat apoi cele două **ramuri evolutive** – cea a maimuțelor și cea a omului. Anumite caracteristici unice, precum degetele mari opozabile, i-au permis apoi omului să dezvolte abilități manuale și tehnologice inaccesibile altor primate.

Doi hominizi extrag rădăcini din pământ cu ajutorul unor beți.

UTILIZARE A UNELTELOR

La nevoie, chiar și cimpanzeii se folosesc de unele rudimentare.

OAMENI ȘI MAIMUȚE FATĂ ÎN FATĂ

MEMBRE SUPERIOARE

Deget mare opozabil

Cimpanzeu Om

MUSCULATURĂ

Cimpanzeu Homo habilis

DANTURĂ

Gorilă Ramapithecus Om

MAIMUȚELE CARE MERG

Cu 6 până la 2 milioane de ani în urmă, ca urmare a unor modificări climatice de mare anvergură, pădurea tropicală umedă din Africa de Est s-a retras progresiv înspre cursurile fluviilor, făcând loc savanei. Diferitele specii de maimuțe locale, nemaiputând trăi în vegetația deasă unde, pentru a se deplasa, săreau dintr-un copac în altul, au fost nevoie să se adapteze noilor condiții și să se deplaseze pe sol folosindu-se de membrele posterioare pentru a parcurge distanțe tot mai lungi. Poziția în picioare le permitea o vedere mai bună a spațiului înconjurător. Paleontologii au numit aceste prime maimuțe bipede **australopiteci**

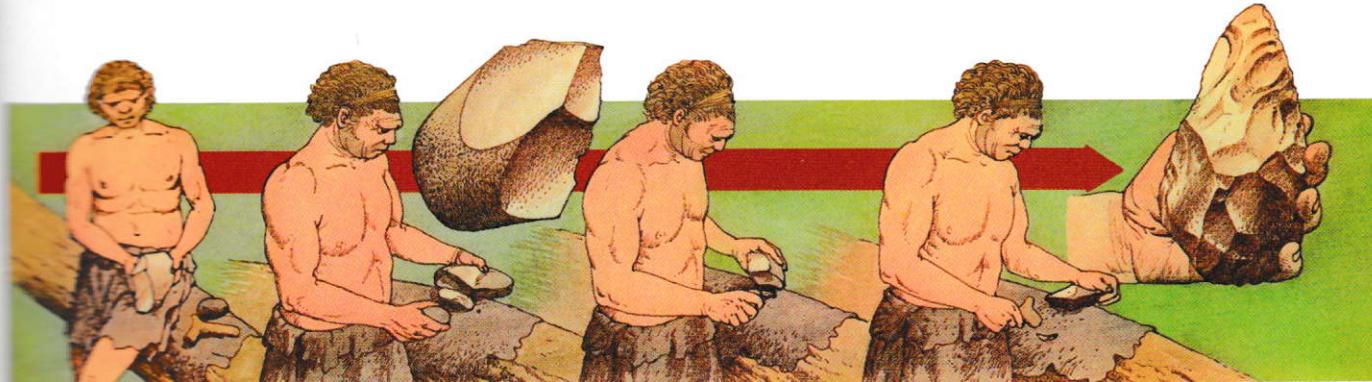
(din latină „maimuțe meridionale“) (*A. anamensis*, *A. afarensis*, *A. africanus*), considerându-le o parte a ramurii noastre evolutive tocmai datorită singurei lor caracteristici umane: **mersul în două picioare**. Un primat numit *Homo habilis* (din latină „omabil“) a apărut cu circa 2 500 000 de ani în urmă printre australopitecii din Africa de Est, diferențiindu-se de aceștia prin caracteristicile fizice și prin capacitatea de a construi instrumente din silex.

În urmă cu 1 500 000 de ani, în Africa exista și o formă mai avansată de hominid, pe care-l numim *Homo erectus*. Ustensile sale din silex erau nu doar mai eficiente, ci și construite conform unui plan precis. Acest hominid era, de asemenea, în măsură să folosească focul pentru a se încălzi și poate pentru a găti carne.

SECUREA DE MÂNĂ

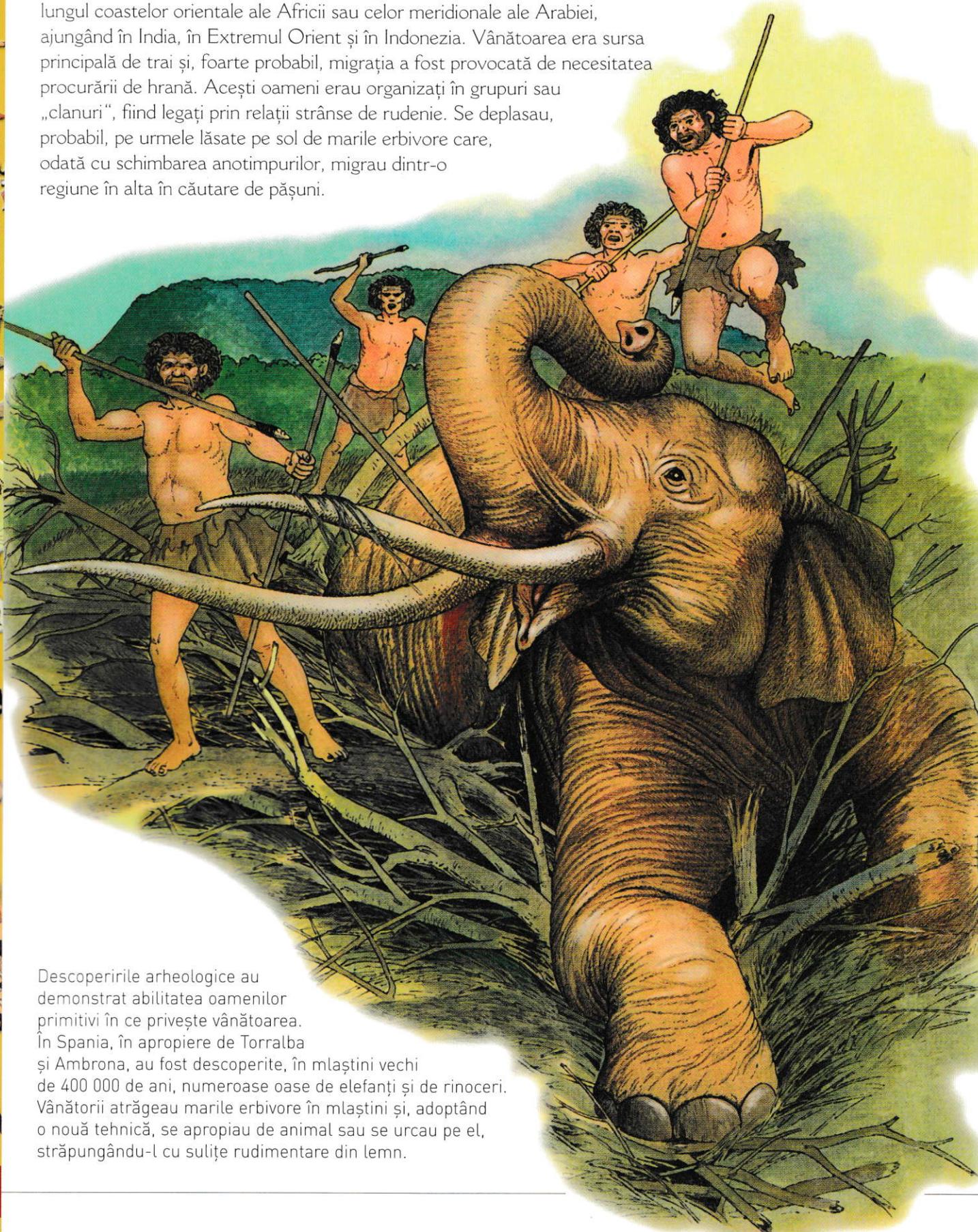
Unealta care l-a însoțit pe omul primitiv de-a lungul progresului său fizic și tehnologic a fost o mare secu de mână, de tip „bifacial“, un instrument cu utilizări multiple care, în funcție de modul în care era ținut în mână, servea la uciderea, jupuirea și tranșarea animalelor și la tăierea lemnului. Era, totodată, un simbol al puterii celui care o poseda.

Creată în Africa de *Homo ergaster* (om primitiv contemporan lui *Homo erectus*), cioplita pe ambele părți perfect simetric, secuarea de mână reprezenta un important salt înainte față de alte pietre folosite de *Homo habilis*. Confectionarea ei cerea nu doar abilitate, ci și timp, iar produsul final era incredibil de eficient în comparație cu pietrele adunate și cioplate în mod primitiv.

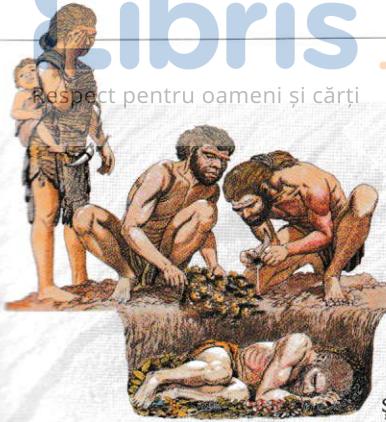

PRIMII VÂNĂTORI DIN EUROPA

Cu aproximativ 1 milion de ani în urmă, grupuri de *Homo ergaster* au migrat din motive necunoscute înspre nord, ajungând în Europa, precum și de-a lungul coastelor orientale ale Africii sau celor meridionale ale Arabiei, ajungând în India, în Extremul Orient și în Indonezia. Vânătoarea era sursa principală de trai și, foarte probabil, migrația a fost provocată de necesitatea procurării de hrană. Acești oameni erau organizați în grupuri sau „clanuri”, fiind legați prin relații strânse de rudenie. Se deplasau, probabil, pe urmele lăsate pe sol de marile erbivore care, odată cu schimbarea anotimpurilor, migrau dintr-o regiune în alta în căutare de pășuni.

Descoperirile arheologice au demonstrat abilitatea oamenilor primitivi în ce privește vânătoarea. În Spania, în apropiere de Torralba și Ambrona, au fost descoperite, în mlaștini vechi de 400 000 de ani, numeroase oase de elefanți și de rinoceri. Vânătorii atrăgeau marile erbivore în mlaștini și, adoptând o nouă tehnică, se apropiau de animal sau se urcau pe el, străpungându-l cu sulite rudimentare din lemn.

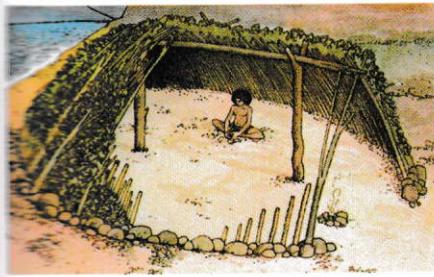
OMUL DE NEANDERTAL

În era glaciară, care a început cu 100 000 de ani în urmă, varianta europeană a lui *Homo ergaster* s-a adaptat fizic pentru a supraviețui în climatul aspru și pentru a face față condițiilor dure de viață. Acest tip de om, cunoscut sub denumirea de **Omul de Neandertal** (după locul unde a fost descoperit, în valea râului Neander din Germania), a trăit în Europa și în Orientul Apropiat cu aproximativ 130 000–30 000 de ani în urmă.

Homo sapiens neanderthalensis, cum a fost denumit de antropologi, avea

o constituție foarte robustă și o capacitate craniană superioară, în medie, celei a omului modern. Era un vânătorabil, capabil să supraviețuiască în condiții climatice aspre și în medii neospitaliere. Acestui om îi sunt atribuite de altfel și primele forme de înhumare.

Metodă de înhumare folosită de omul de Neandertal. Defuncțul era așezat în poziție fetală.

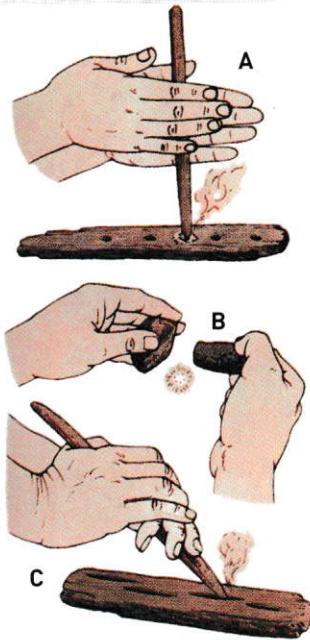

Resturi ale unei colibe în plan eliptic datând de acum circa 380 000 de ani au fost descoperite la Terra Amata, o suburbie a orașului Nisa din Franța. Este vorba despre cea mai veche „casă” descoperită în Europa. Vâنătorii se adăposteau în ea câteva zile pe an, când urmăreau animale în timpul vânătoriei.

Cavernele au fost locurile preferate de om în timpul erei glaciare; în Grotte du Lazaret, Franța, au fost descoperite resturi ale unui adăpost construit probabil din piei de animale acum 170 000 de ani.

Diverse metode folosite de *Homo erectus* pentru a aprinde focul: prin frecarea unui bețigaș care era rotit între mâini deasupra unei bucăți de lemn uscat (A); cu scânteie produse de contactul dintre o bucată de silex și una de pirită (B); prin frecarea unui bețigaș în scobitura unui aprinzător de lemn (C).

PRIMII STRĂMOȘI AI OMULUI

EPOCĂ (ani în urmă)	SPECIE	DESCOPERIRE
circa 5,8–5,2 mil.	ARDIPITHECUS RAMIDUS KADABBA	1997–1998 la Alayla, Etiopia
circa 4,4 mil.	ARDIPITHECUS RAMIDUS RAMIDUS	1994 la Aramis, Etiopia
circa 4,2 mil.	AUSTRALOPITHECUS ANAMENSIS	1995 lângă lacul Turkana și la Allia Bay, Kenya
circa 3,2 mil.	AUSTRALOPITHECUS AFARENSIS	1974 la Hadar, Etiopia; la Laetoli, Tanzania
circa 2,5 mil.	AUSTRALOPITHECUS AFRICANUS	1924 la Taung, Africa de Sud
circa 2 mil.	AUSTRALOPITHECUS ROBUSTUS	1938 la Kromdraai, Africa de Sud
circa 2 mil.	HOMO HABILIS	1960 în defileul Olduvai, Tanzania
circa 1,5 mil.	HOMO ERECTUS	1891 la Trinil, Indonezia
circa 100 000	HOMO SAPIENS	1868 la Cro-Magnon, Franța

IATĂ UNELELE!

Omul de Neandertal a dispărut rapid acum 30 000 de ani, înlocuit de comunități de oameni de tip modern. Omul modern a emigrat din Africa cu aproximativ 150 000 de ani în urmă și, după ce a ajuns în India, Asia Centrală și Australia, s-a deplasat spre Occident, ajungând până în Franța și în Peninsula Iberică cu 35 000 de ani în urmă, la mijlocul ultimei perioade glaciare.

Omul de Cro-Magnon (după denumirea unei localități franceze unde a fost descoperit primul craniu) era un artizan abil, iar uneltele realizate de el le depășeau cu mult în privință eficacitatea și varietatea pe cele ale predecesorului său. **Lame din silex** în adevăratul sens al cuvântului au înlocuit pietrele cioplite, în timp ce uneltele din os au devenit tot mai obișnuite

și mai variate. Diferențele dintre uneltele descoperite în arii geografice diverse demonstrează capacitatea mare de adaptare ale omului de Cro-Magnon, priceput în a folosi avantajele diferitelor ecosisteme.

Caracteristica explică, măcar în parte, succesul acestei specii pe toate meridianele.

Reconstituirea unui adăpost de vânători de reni descoperit la Pincevent, Franța. Datează din Paleoliticul Superior, servind drept locuință oamenilor din Magdalenian care, din rațiuni strategice, l-au înălțat într-o zonă de trecere a marilor turme de erbivore migratoare. În fața fiecărui cort, adăpost al unei singure familii, era plasată o vatră unde se gătea carne și se pregăteau uneltele pentru vânătoare.

NU DOAR VÂNĂTORI

Oamenii care au trăit în **Magdalenian** (acum 18 000–11 000 de ani), faza cea mai recentă a Paleoliticului Superior, au fost nevoiți să înfrunte condiții climatice incredibil de ostile, aflându-se la sfârșitul ultimei ere glaciare. Aceste populații de vânători se bazau pe marile turme de reni, cai și cerbi care împânzeau câmpurile europene. De la aceste animale obțineau nu doar hrana necesară propriei subsistențe, ci și piei pentru îmbrăcăminte și pentru corturi care le serveau ca adăpost când se deplasau pentru a urmări migrațiile turmelor. Din oasele de reni și cai prelucrau unelte indispensabile pentru viața de zi cu zi, precum **acul de cusut**, **harponul** pentru vânătoare și **cangea** de pescuit.

Diferite faze ale fabricării de lame pentru cuțite și fierastrău

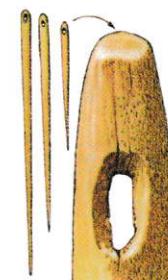
Un bărbat cioplind o bucată de lemn

Femeie argăsind o bucată de piele

Diferite faze de confectionare a acului de cusut

Câteva ace datând din Paleoliticul Superior

EUROPA ÎN TIMPUL EREI GLACIARE

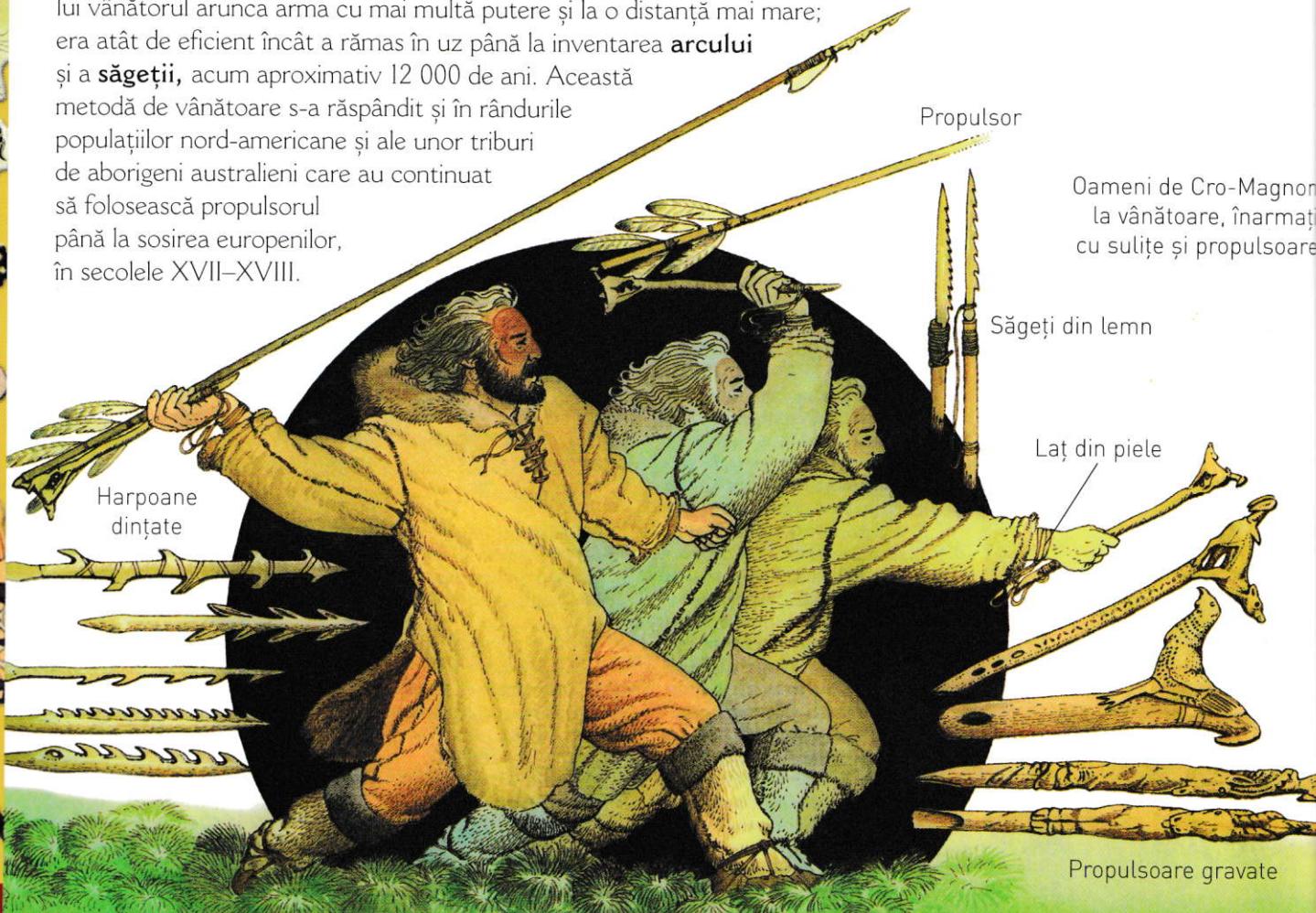
În timpul ultimei ere glaciare, Europa era parțial acoperită de vaste suprafețe de gheață perenă. Deoarece mari cantități de apă se transformaseră în ghețari, nivelul mărilor era mult mai scăzut față de cel actual, iar Marea Nordului și Marea Adriatică erau imense câmpii cu iarbă. Clima și vegetația au ajuns similare celor din Alaska, cu mari suprafețe de tundră. Acum aproximativ 13 000 de ani, clima a început treptat să se schimbe, încălzindu-se. O parte a ghețarilor s-au topit, iar nivelul mărilor a crescut.

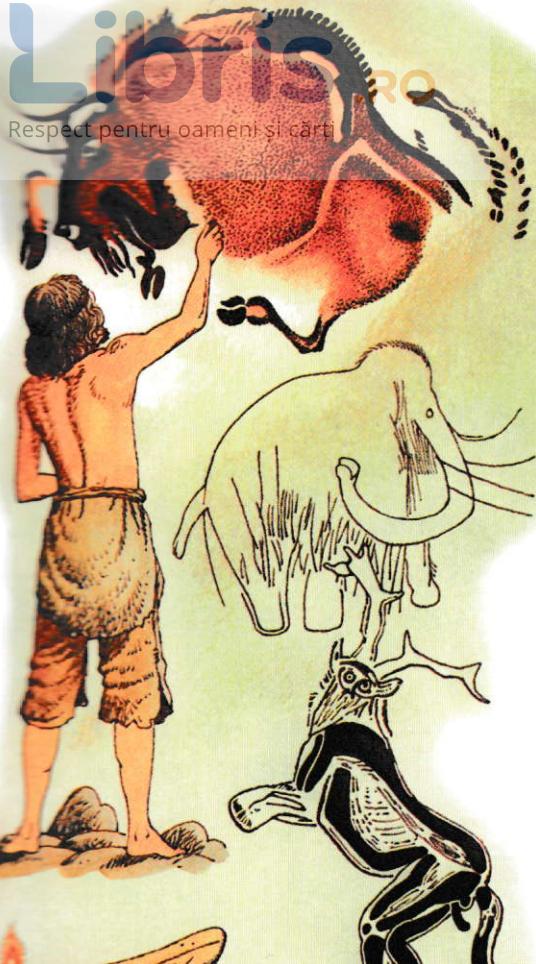

Punctele roșii de pe hartă indică principale situri de artă preistorică: **A** grotele de la Altamira, Spania; **B** grotele de la Lascaux, Franța; **C** situl de la Pincevent, Franța.

NOI ARME DE VÂNĂTOARE

Instrumentul cel mai important creat de oamenii din Paleoliticul Superior din Europa este **harponul dințat**. Era confectionat din os sau dintr-un corn de ren și, datorită lui, vânătoarea era mai ușoară deoarece animalul străpuns de harpon nu reușea să se elibereze și să fugă. Folosirea harponului s-a răspândit în Africa și în Asia, ajungând doar după aceea în Australia și în Americi. **Propulsorul** pentru suliță și harpon a fost descoperit după aceea. Cu ajutorul lui vânătorul arunca arma cu mai multă putere și la o distanță mai mare; era atât de eficient încât a rămas în uz până la inventarea **arcului** și a **săgeții**, acum aproximativ 12 000 de ani. Această metodă de vânătoare s-a răspândit și în rândurile populațiilor nord-americane și ale unor triburi de aborigeni australieni care au continuat să folosească propulsorul până la sosirea europenilor, în secolele XVII–XVIII.

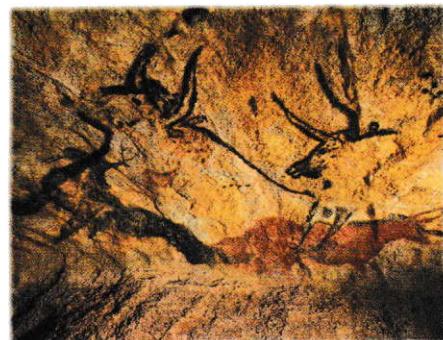

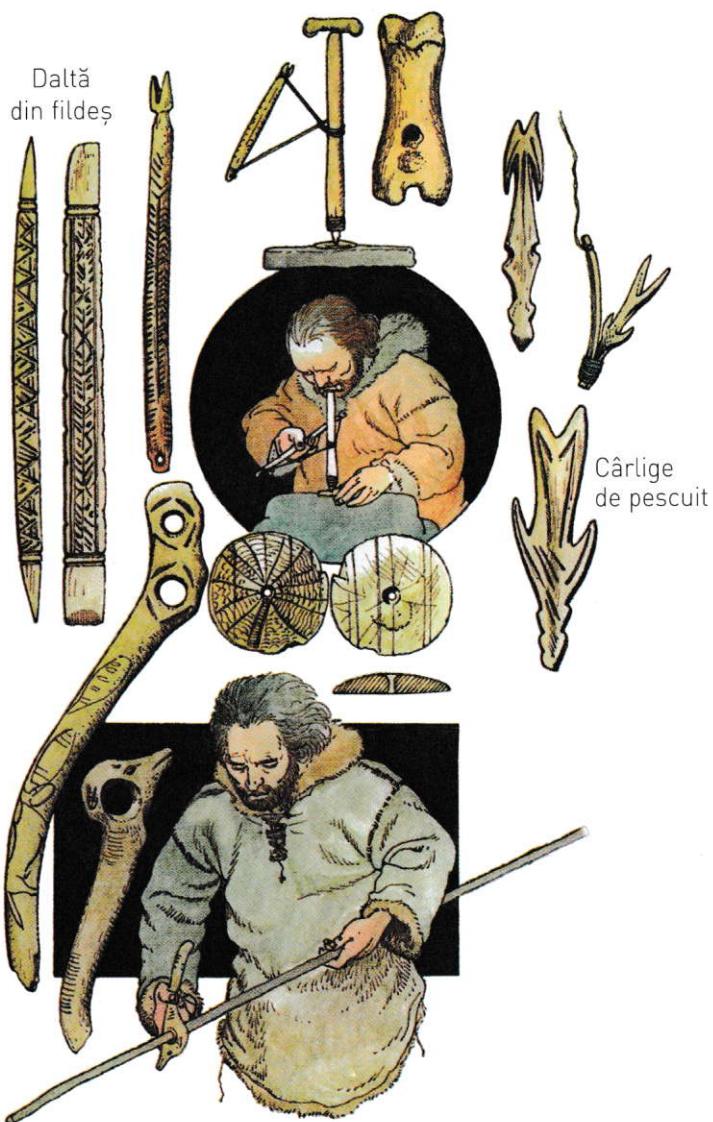
Respect pentru oameni și cărți

PRIMII ARTIȘTI

Oamenii din Paleoliticul Superior nu au fost doar vânători foarte abili, ci și artiști. În numeroase peșteri, mai ales din Franța și Spania, se păstrează picturi din acea perioadă. Este vorba de imagini stilizate de cai, bizoni, reni, mamuți și alte animale, după cum se poate observa în picturile rupestre din grotele de la Lascaux, Franța, sau de la Altamira, Spania. În multe peșteri s-au păstrat și sculpturi, reliefuri de animale, gravuri pe os și statuete modelate în piatră de calcar sau sculptate în piatră, os sau fildeș.

Jos și în dreapta, diferite părți componente ale unui sfredel

În dreapta, instrumente folosite pentru îndreptarea sulțelor

LA MASĂ CU VÂNĂTORII DIN MAGDALENIAN

Dieta vânătorilor magdalenieni din nordul Franței și din Germania se baza în principal pe carne de ren. Oamenii preistorici se hrăneau, de asemenea, cu pește și păsări, precum și cu diferite bace, semințe, plante, rădăcini, fructe și ouă.